

NAMIK KEMAL

ABDULLAH UÇMAN'IN
ÖNSÖZÜYLE

İntibah

Açıklamalı Orijinal Metin

ROMAN

3. BASKI

♥ can
miras

NAMIK KEMAL
İNTİBAH
SERGÜZEŞT-İ ALİ BEY

Can Miras

İntibah: Sergüzeşt-i Ali Bey, Namık Kemal

© 2021, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yayına esas alınan basım: Kitapçı Arakel, Bâbıali, 1300/1301 (?)

Can Yayınları'nda 1. basım: 2021

3. basım: Ağustos 2023, İstanbul

Bu kitabın 3. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan

Editör: Fatih Altuğ

Düzeltili: Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak tasarımı: Başak Nur Vanlıoğlu

Baskı ve cilt: Vizyon Basımevi Kağıtçılık Matbaacılık ve

Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.

Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No: 1/Z Beylikdüzü-İstanbul

Sertifika No: 52098

ISBN 978-975-07-4936-0

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

NAMIK KEMAL
İNTİBAH
SERGÜZEŞT-İ ALİ BEY

Çevrimyazı ve yayına hazırlayan
Bengü Vahapoğlu

ROMAN

♥can

Namık Kemal'in Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

İntibah (Günümüz Türkçesiyle), 2021

NAMIK KEMAL, 1840'ta Tekirdađ'da doğdu. Tanzimat döneminin en önemli fikir ve edebiyat insanlarındanır. Çocukken özel bir eğitim alan Namık Kemal, Kars ve Sofya yıllarından sonra 1857'de İstanbul'a geldi. Bu yıllarda Şinasi'yle tanıştı ve *Tasvir-i Efkâr*'da yazmaya başladı. 1867'de Ziya Paşa'yla birlikte Paris'e gitti. Londra'da *Hürriyet* gazetesini çıkardı. 1870'te İstanbul'a döndü ve *İbret* gazetesini çıkardı. Memuriyetle Gelibolu'ya gönderildiyse de kısa süre içinde azledilerek İstanbul'a çağırıldı. *Vatan yahut Silistre*'nin Gedikpaşa Tiyatrosu'nda temsil edilmesinden sonra toplumda oluşan heyecandan çekinen Osmanlı yönetimi, Namık Kemal'i Magosa'ya sürdü. Sultan Abdülaziz'in ölümünden sonra, 1876'da İstanbul'a döndü. Edebiyatın birçok türünde eser veren ve kendinden sonraki kuşaklarda önemli etkiler bırakan, "vatan şairi" Namık Kemal, 1888'de Sakız Adası'nda öldü.

Sunuş

Modern romanımızın kurucu metinlerinden biri kabul edilen *İntibah*'ın yayımlandığı günden bugüne kadar gerek eski harflerle gerek Latin harfleriyle sayısız basımı yapılmıştır. Ancak muteber kabul edilen yayınlarda dahi esas alınan özgün metnin basım yılı, basım yeri gibi künye bilgileri bulunmayabilir. Bu sorunun kökenini romanın ilk yayımlandığı yıllarda aramak gerekir.

İntibah, Namık Kemal'in 9 Nisan 1873-19 Haziran 1876 tarihleri arasında 38 ay süren ve edebiyat hayatının en verimli devresi sayılan Magosa sürgününde kaleme aldığı eserlerindedir. Bu basımda yer verilen ve 1873'ün Eylül sonları ile Ekim'i arasında bir tarihte kaleme aldığı, Faik Reşad'a mektubunda Namık Kemal, "Son Pişmanlık" adlı bir hikâye yazdığını söyler. Söz konusu mektuba romanın mukaddimesini de eklediği halde Maarif Nezareti'nden ancak 1875 sonuna doğru basım izni alınabilmiş, kitap Magosa sürgününün son aylarında matbaaya gidebilmiş ve yazarın İstanbul'a dönüşünü takip eden günlerde yayımlanabilmiştir. Vakit Matbaası'ndan üç cüz halinde yayımlanan romanın sansürce sakıncalı bulunan "Son Pişmanlık" adı *İntibah-Sergüzeşt-i Ali Bey* olarak değiştirilmiş, "birçok yerleri çizilmiş", matbaaya gittiği sırada Namık Kemal neşriyattan men edildiği için de isimsiz olarak yayımlanmıştır. Sonradan izinsiz ve korsan pek çok baskı yapılmıştır; söz konusu baskılarda da yazarın adı, kitabın basım tarihi gibi künye bilgilerine yer verilmemiştir. Mustafa Nihat Özön, bu korsan baskılarla ilgili, "Sonraki baskılara göre düzgünce olmakla be-

raber ilk baskıda bazı eksiklikler, yanlışlıklar, düşüklükler vardır. Ötekiler ise harap bir haldedir, mana çıkarmak şöyle dursun, bir roman okumak zevkini yok edecek biçimsizliktedir,” tespitini yapar. *İntibah*’ı yayıma hazırlarken Atatürk Kitaplığı, İSAM Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi’nden edindiğim ve elden geçirme fırsatı bulduğum eski harfli sayısız metin, Özön’ün tespitini doğrular nitelikteydi.

İntibah’ın yayına hazırlanması sürecinde araştırmacının önündeki ilk handicap birinci baskının tespiti sırasında ortaya çıkar. Gerek korsan basımlar gerekse dönemin yayıncılık anlayışında kitabın basım yeri ve basım yılına dair bilgilerin dış kapakta yer alması ve sonraki yıllarda kütüphanelerde kitapların ciltlenmesi sırasında dış kapakların çoğunlukla atılması günümüzde bu gibi bilgilere ulaşmamızı güçleştirmektedir. “Namık Kemal’in Eserleri ve Eserlerinin Çeşitli Basımları” başlıklı yazısında Nejdet Sançar, *İntibah*’ın eski harflerle beş farklı baskısını tespit ettiğini belirtir. Sançar, birinci basım hariç, üzerinde bibliyografik bilgi bulunmayan bu farklı basımları boyutları, sayfa sayıları ile kâğıt ve baskı kalitelerinden hareketle ayırmaya çalışmıştır. Sançar, ilk baskının özellikleriyle ilgili şu bilgileri verir:

İntibah’ın 1293 (1876) yılında İstanbul’da Vakıf Matbaası’nda cüz cüz neşrolunan birinci basımı 17x12 boyunda, 308 sayfadır. Müellifinin adından mahrum bulunan bu basımın dış kapağında *İntibah-Sergüzeşt-i Ali Bey* ismi ve bu ismin altında “İşbu sergüzeşt, Maarif Nezaret-i Celilesi canibinden ita buyurulan ruhsat üzerine Vakıf Matbaası’nda tab olundu,” cümlesi, iç kapakta ise sadece “İntibah-Ali Bey’in sergüzeştini hâvidir,” kaydı vardır. (*Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt 4, Sayı 2, 1955, s. 65-66.)

Ömer Faruk Akün ise titiz bir araştırmanın ürünü olan “Namık Kemal’in Kitap Halindeki Eserlerinin İlk Neşirleri” başlıklı makalesinde bu ilk baskının yeni bir baskısı için Kanunusani 1300’de (Ocak-Şubat 1885) verilmiş bir izin olduğunu belirtir. Bu yeni baskı Kitapçı Arakel tarafından yapılmıştır. 1301 tarihli *Arakel Kitaphanesi Esâmi-i Kütübü* adlı kitapta konuyla ilgili şu bilgiler verilmiştir:

İntibah –yahut– Ali Bey'in Sergüzeşti. Kalem-i bedi'ül-beyanlarıyla benâm olan üdebâ-yı 'izâmıdan elyevm Midilli Mutasarrıflığı'na sâye-bahşâ saadetlû Kemal Beyefendi hazretlerinin cümle-i cemîle-i âsâr-ı adîde-i âlempesen-dîdelerinden olup münderecâtı Dersaadet agniyâ evladından Ali Bey nam delikanlının bir peri-peykere taaşşukla sevdazede olmasından dolayı müddet-i ömründe dûçâr olduğu enva-ı müthiş ve mehâlik hallerini sairine iber-i intibah olacak surette tasvir ve metninde nice nice nesâyih-i hikemîye tahrîr edilmiş olmakla sair sergüzeştlere makîs olmayıp illa kalem-i muciz-beyanlarının helâvet-i şive-i ifadesinden lezzet-yâb olmak üzere mütalaası câlib-i kulûb-ı kariiyûn-ı kirâm olur âsâr-ı mergûbedendir. 15 kuruştur." (*Arakel Kitaphanesi Esâmî-i Kütübü*, 1301, s. 78-79; akt. Akün, "Namık Kemal'in Kitap Halindeki Eserlerinin İlk Neşirleri", *Türkiyat Mecmuası*, No. 18, 1973-1975, s. 55.)

Ö. F. Akün tarafından aktarılan bu bilgiye dayanarak yeni edisyonlarda kullandığımız metnin *İntibah'*ın birinci basımının, bu ikinci yeniden basımı olması kuvvetle muhtemeldir. Atatürk Kitaplığı'ndan temin edilen K/3155 numaralı nüsha, 308 sayfadır ve Kitapçı Arakel neşriyatındandır. Dış kapak bilgisi olmadığı için basım tarihinin 1300/1301 olduğu tahmin edilmektedir. Edisyonlar için en özgün nüshayı tespit etmek nazik bir aşama olsa da çalışmanın tamama erebilmesi için yine de yeterli değil.

Takdir gören her iyi işin, aslında bir dayanışmanın ürünü olduğunu şu son yıllarda daha iyi anladım sanırım. *İntibah'*ı yayıma hazırlarken imdat çağrılarımı karşılıksız bırakmayan, merakımı ve tedirginliklerimi gideren isimlerden bazılarını burada özel olarak anmak isterim. Karşılıklı okumalardaki dikkati için Zeynep Zengin'e, bilgi ve deneyimlerini benimle cömertçe paylaşan Müjgân Çakır, Sezer Özyaşamış Şakar, Hatice Aynur ve Fatih Altuğ'a ne kadar teşekkür etsem az. Mukaddime ile roman metnindeki Farsça beyitleri de Müjgân Çakır çevirmiştir. Sayın Abdullah Uçman'a beni kırmayıp kitaba bir önsözle katkıda bulunduğu için minnettarım. Son olarak, Mustafa Çevikdoğan'ın desteği ve yol göstericiliği olmasaydı bu çalışma okurla buluşamazdı.

Edebiyat tarihimizin temel metinlerinden birine yakışacak şekilde mümkün mertebe eksiksiz, hatasız bir basım ortaya koyabildiğimizi umuyorum.

Bengü Vahapoğlu

Nâmık Kemal'in *İntibah* Romanı Üzerine Birkaç Söz

Nâmık Kemal, 1876 yılında yayımlanan *İntibah* romanını Magosa sürgünündeysen 1873 yılında kaleme alır. Yazıldığı zaman “Son Pişmanlık” olan romanın adı, basılırken, Maarif Nezareti tarafından sakıncalı bulunarak *İntibah* şeklinde değiştirilmiştir. Nâmık Kemal'in bu romanı yazmaktaki esas amacı, doğrudan doğruya roman türüne bir örnek vermektir.

Kronoloji itibarıyla gerek Şemseddin Sami'nin *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat* romanı, gerekse Ahmet Midhat Efendi'nin *Hasan Mellah, Hüseyin Fellah, Dünyaya İkinci Geliş, Yeryüzünde Bir Melek ve Felatun Bey ile Rakım Efendi* gibi romanları daha önce yayımlanmış olsa da, çeşitli edebiyat tarihçileri *İntibah*'ı türünün ilk örneği kabul ederler. Bunda Nâmık Kemal'in devri içindeki edebî veya fikrî kişiliğinden ziyade romanın, diğerlerine göre daha bir “edebî karakter” taşıyor olması söz konusudur.¹

İntibah genel olarak aşk ve kıskançlık temaları etrafında kurgulanmış psikolojik ve kısmen sosyal muhtevalı bir eser olarak tanımlanır. Bu ve buna benzer konular Türk edebiyatında daha önceki dönemlerde mesneviler ile halk hikâyelerinde de işlenmiştir. Ancak Nâmık Kemal, savunduğu “edebiyat-ı sa-

1. Orhan Okay, Ahmet Midhat Efendi'nin bu sırada yayımladığı romanlarıyla daha çok halkı okumaya alıştırdığını, Nâmık Kemal'in ise roman okuyucusuna edebî bir zevk verdiğini belirtir. Çünkü birkaç yıl içinde üç-dört baskı yapan romanın görmüş olduğu ilgi ancak bu şekilde açıklanabilir (“*İntibah ve Türk Romanının Doğuşu* Adlı İnceleme Üzerine”, *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine*, İstanbul, 2011, s. 133).

hiha” adına, tahlil ve tasvirleriyle mümkün olduğunca eskilerden ayrılmaya gayret etmiş, söz konusu bir kısım duyguları eskilerin aksine hayalî olarak değil beşerî ve gerçekçi planda ele almaya çalışmıştır.

İntibah, esas itibarıyla tutkulu bir yapıya sahip olan ve iyi bir eğitim aldığı halde hayatın gerçeklerinden habersiz yetiştirilen Ali Bey’in başından geçen ve sonu felakete biten bir aşk macerasını anlatır. Bütün bir ailenin yok olmasına sebep olan bu macerayı anlatırken yazarın asıl amacı biraz da toplum hayatımızdaki çocuk terbiyesinin yanlışlığına dikkati çekmektir.

İntibah’ın konusu İstanbul’da geçer fakat gerçek bir olaydan alınmamış, büyük ölçüde yazarın muhayyilesinden icat edilmiştir. Yazar bu konuda şunları söyler:

İnsanın aşka meylli her şeyden ziyade görülür. Bu sebepden dolayı hikâyelerin, tiyatroların hâvî olduğu hisse-i hikmeti ekseriyet üzere aşka dâir olan birçok kıssa içinde setr ederler [gizlerler]. Onun için biz de şu eser-i âcizânenin hâvî olduğu bîkr-i hayali [el değmemiş hayal] bir hikâyeyi muhayyale ile yaşılamak istedik.¹

Nâmık Kemal, *Celal Mukaddimesi*’nde ise bu romanından bahsederken, “Lisanın o yolda olan istidadını tecrübe yolunda tertip olunmuş ise de tasavvur ve tasvirde bir suubete [güçlük] düşmemek için mevzuu gayet sade tuttuğum halde yine fikdân-ı istidat [kabiliyetsizlik] cihetiyle gönlümün istediği dereceye götüremedim,” diyerek eseri Türkçede roman türüne bir örnek vermek için yazdığını söyler. Ancak buradaki “dil-in istidadı” meselesine bakarsak, yeni edebiyata itiraz eden Abdi Efendi’ye eserin mukaddimesinde şöyle bir cevap verdiğini görürüz: “Lisan öyle taş kovuğundan yetişen incir ağaçları gibi kendi kendine kemal bulmaz. Asırlarca terbiye-i efkâra hizmet için vakf-ı vücut etmiş birçok üdeba ve hükema lazımdır ki bir lisanın intizamına, zenginliğine imkân hasıl olabilsin.”²

1. “Son Pişmanlık-İntibah Önsözü”, Nâmık Kemal’in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları (yay. haz. Kâzım Yetiş), İstanbul, 1989, s. 66.

2. Age., s. 63.

Buradan da anlaşılacağı gibi Nâmık Kemal roman için önce işlenmiş bir dilin esas alınması gerektiğini ileri sürmüş ve belki de bu yüzden eserde devrine göre sade sayılabilecek bir dil kullanmıştır.

Romanın konusu da oldukça basit ve sadedir; ayrıca Nâmık Kemal'in diğer eserlerinde gütmüş olduğu gayeyle de uzaktan yakından herhangi bir ilişkisi yoktur. Doğrudan doğruya sadece bir roman yazmak istediği anlaşılan Nâmık Kemal, *İntibah*'la, Tanzimat döneminde ilk edebî roman örneğini ortaya koymuştur. Gerek kahramanların psikolojilerinin tahlili gerekse realiteye yer veriş bakımından *İntibah*, Nâmık Kemal'in diğer eserlerinden daha başarılı bulunmuştur. *Celal Mukaddimesi*'nde romanı, "Vukuu mümkün olan bir olayı ahlak, gelenek, duygu ve fikir unsurları da göz önünde bulundurularak tasvir etmek" diye tarif ettiğine bakılırsa, *İntibah*'ın bu tarife aşağı yukarı uyduğu anlaşılır.

Romanda önemli bir nokta da, diğer eserlerinde sabit karakterler yaratan Nâmık Kemal'in bu eserinde canlandırdığı kahramanların psikoloji ve davranışlarının, olayların akışına göre değişmesi durumudur. Ancak bütün bunlarda tamamen kitabi olan yazar, ilk roman denemesinin verdiği acemilikten de kurtulamamıştır.

Nâmık Kemal *İntibah*'ta aynı zamanda insan psikolojisinin çeşitli olaylar karşısında nasıl etkilendiğini ve yön değiştirdiğini de göstermek ister. Romanın başındaki toy ve saf Ali Bey ile romanın sonundaki görmüş geçirmiş, tecrübeli ve pişmanlık azabıyla dolu Ali Bey'in psikolojisi birbirinden çok farklıdır. Roman boyunca yaşadıkları Ali Bey'i büyük ölçüde değiştirmiştir; ancak çok geç gelen bu değişim Ali Bey'e ve çevresine bir fayda sağlamamış, kendisiyle birlikte onları da mahvetmiştir. Ancak bu tür değişimler nedense diğer kahramanlarda görülmez.

Nâmık Kemal'in Ali Bey'in psikolojisindeki değişimleri tam olarak verebildiği iddia edilemez; çünkü o dönemde kullanılan dil henüz bu tarz derin duygu ve düşünceleri aksettirebilecek tasvir ve tahlile elverişli değildir. Nâmık Kemal, bazı makalelerinde zaman zaman eleştirdiği Divan edebiyatının suni, basmakalıp tasvir ve ifade tarzına, belki farkında olmadan bu romanda kendisi de başvurmuştur. Romanın başında yer

alan ve eski kasidelerin nesiblerine benzetilen Çamlıca tasviri ile Mehpeyker'in yalısının ve Dilaşub'un tasvirleri bu durumun en dikkate değer örnekleridir.¹

Gerçekçilik iddiasıyla yazılan *İntibah*'ta, bu anlayışa uymayan bir yığın tesadüflerle de karşılaşmaktadır. Romandaki düşmüş bir kadını sevmeye ve onun tarafından sevilme meselesi ön plana çıkmış olduğundan, eserin bir ölçüde Alexandre Dumas Fils'in *La Dame aux Camélias* [*Kamealyalı Kadın*] romanından, bazı yönleriyle de *Manon Lescaut*'dan etkilendiği üzerinde durulmuştur.²

Çeşitli yönleriyle devrin yaşayışını ve kılık kıyafetlerini de yansıtmaya çalışan yazar, canlandırdığı kahramanlar arasında çok belirgin bir şekilde taraf tutar. Zaman zaman "habise, facire, fahişe, hıznire, melune" gibi tabirlerle nitelediği "düşmüş" bir kadın olan Mehpeyker'i, sorumlu olmadığını bildiği ve açıkladığı halde, "düşmüş" olduğu için suçlu görür ve sonunda da cezalandırır. Beri yandan cariye Dilaşub ise geri planda kalmakla beraber, tamamen kusursuz ve mükemmel bir karakter olarak canlandırılmıştır. Öyle ki iyilikle kötülük, güzellikle çirkinlik, çıkar amaçlı maddi aşkla gerçek aşk, iyilerle kötüler roman boyunca sürekli olarak karşı karşıya getirilir.³ Buna rağmen kahramanları canlandırmada pek de başarılı olduğu söylenemeyen romanda, eserin merkezinde Ali Bey olmasına rağmen, yine de en canlı tip, sosyal bir varlık olarak ele alınan ve belli bir sınıfı temsil eden Mehpeyker'dir.

Roman boyunca ahlak, namus, terbiye ve doğruluk kelimelerini sık sık zikreden yazarın, yine de eseri belli bir gaye uğruna yazdığı açıktır; romanın sonunda da bunu net bir şekilde söyler: "Son pişmanlık fayda vermez!"

1. M. Kayahan Özgül, romanın baş tarafındaki uzun Çamlıca tasvirinin, Çamlıca'da muhteşem bir köşkü olan Yeni Osmanlılar'ın hamisi Mustafa Fazıl Paşa için yazılan bir kasidenin nesib bölümü gibi de değerlendirilebileceğini ifade eder (bkz. *Seke Seke Ben Geldim-Sekmeler III*, Ankara, 2018, s. 252-253).

2. Mehmet Kaplan, *Nâmık Kemal - Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, 1948, s. 204; Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, 1859-1959*, Cilt I, Ankara, 1971, s. 91.

3. Romandaki kadın kahramanlarla ilgili olarak bkz. Melin Has-Er, *Tanzimat Devri Türk Romanında Kadın Kahramanlar*, Ankara, 2000, s. 7-27.

Bütün kusur ve eksikliklerine rağmen *İntibah*, realiteye mümkün merteye riayet edişi ve psikolojik tahlilleri bakımından eski hikâye geleneğinden uzak, yeni ve farklı bir eserdir. Hatta daha sonraki yıllarda Recaizade Ekrem'in *Araba Sevdası* ile Samipaşazade Sezaî'nin *Sergüzeşt* romanlarının onun etkisi altında yazıldığı da ileri sürülmüştür.¹

Roman önce yazarın adı konulmadan, *İntibah - Sergüzeşt-i Ali Bey* adıyla 1876 yılı ortalarında cüzler halinde yayımlanmaya başlanmış, ilk yayımından sonraki birkaç yıl içinde üç baskısı yanında korsan baskıları da yapılmıştır.² Romanı geniş bir değerlendirmeye birlikte 1944 yılında ilk defa Mustafa Nihat Özön yeni harflerle yayımlamış, genellikle bu baskı esas alınarak daha sonraki tarihlerde eserin sadeleştirilmiş ve sadeleştirilmemiş şekilde daha birçok baskısı yapılmıştır. M. Nihat Özön, *İntibah*'ın *Intibah ou les Aventures d'Ali Bey* adıyla *Mercur de France* dergisinde (No. 553-555, Temmuz-Ağustos 1921), Reşat Nuri Drago tarafından yapılan Fransızca çevirisinin de yayımlandığını belirtmektedir.³

Çeşitli edebiyat tarihlerinde Nâmık Kemal'e ayrılan bölümlerde,⁴ doğrudan doğruya Türk edebiyatında roman konusunu ele alan eserlerde⁵ ve Türk edebiyatıyla ilgili ansiklopedilerde *İntibah* üzerinde de durulduğu görülmektedir.⁶ Edebiyat tarihçileri arasında özellikle Ahmet Hamdi Tanpınar'ın,

1. Robert P. Finn, *Türk Romanı-İlk Dönem: 1872-1900*, çev. Tomris Uyar, İstanbul, 1984, s. 40-53.

2. Eserin Nâmık Kemal'in Magosa sürgününden İstanbul'a döndükten sonra yayımlandığını ilk defa Ömer Faruk Akün tespit etmiştir (bkz. "Nâmık Kemal'in Kitap Hâlindeki Eserlerinin İlk Neşirleri", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt XVIII, İstanbul, 1976, s. 52-55).

3. Nâmık Kemal, *İntibah-Sergüzeşt-i Ali Bey* (yay. haz. M. N. Özön), "Birkaç Söz", İstanbul, 1971, s. 17.

4. Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Cilt II, İstanbul, 1971, s. 908; İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı-Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, İstanbul, 2006, s. 229-238.

5. N. Ziya Bakırcıoğlu, *Başlangıcından Günümüze Türk Romanı*, İstanbul, 1983, s. 41-53.

6. Zeynep Kerman, "İntibah", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt IV, İstanbul, 1981, s. 398-399; Berna Moran, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Roman", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt II, İstanbul, 1985, s. 409-314.

XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi'nde Nâmık Kemal'e ayırdığı bölümde *İntibah*'ı, daha ziyade eski hikâyecilik geleneğinden farklı olarak, anlatıma dayalı roman türüne getirmeye çalıştığı yenilikler açısından ele aldığı dikkati çekmektedir. "Hakikatte kadınının anlamayan bir erkeğin romanını yazmak istiyordu," diyen Tanpınar, romanı hem türün bizdeki ilk örneklerinden biri hem de yazarın romancılıkta acemi oluşu yüzünden pek de başarılı bulmaz.¹

Tanpınar'dan sonra *İntibah* üzerinde en geniş şekilde duran Güzin Dino olmuştur. Güzin Dino, *Türk Romanının Doğuşu*² adlı hacimli incelemesinde eseri, "Eylem ve kurgu, kişilerin yeni boyutları, işlenen temalar ve üslup" gibi çeşitli yönleriyle değerlendirmiş ve farklı açılardan yorumlamıştır.³ Doğrudan doğruya *İntibah* etrafında gerçekleştirilen bu çalışmanın öncekilerden farkı, romanın kurgulanışı ve yapısı bakımından yabancı etkiler yerine, *Hançerli Hanım* hikâyesi gibi yerli kaynaklarla mukayese edilmesinden ileri gelmektedir.⁴

İntibah üzerinde, Güzin Dino'nun söz konusu çalışmasından sonra geniş kapsamlı incelemelerden biri Mehmet Kaplan'a, diğeri Orhan Okay'a aittir. Mehmet Kaplan, ölümünden bir süre önce kaleme aldığı ve ölümünden sonra yayımlanan "İntibah" adlı makalesinde romanı kronolojik düzeni içinde edebî bir metin olarak incelemiş, gerek olayın kurgulanışı ve gelişmesi gerekse karakterlerin özellikleri açısından ayrıntılı şekilde tahlil ederek yazarın roman türüne getirmiş olduğu yeniliği ortaya koymuştur.⁵ Orhan Okay ise romanı yayımlandığı

1. XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 2018, s. 395-400.

2. Güzin Dino, *Türk Romanının Doğuşu*, İstanbul, 1978.

3. Cevdet Kudret, her fırsatta Divan edebiyatına hücum eden, halk hikâyelerini "kocakarı masalı" diyerek küçümseyen ve Türk edebiyatının Avrupalı örnekler doğrultusunda yenileşmesini ve gelişmesini isteyen Batı hayranı Nâmık Kemal'in, bu romanında böyle bir etkiden söz etmenin son derece güç olduğunu belirtir (bkz. *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman: Tanzimat, Meşrutiyet, Cumhuriyet, 1859-1959*, İstanbul, 2016, s. 89).

4. Bu çalışma üzerine önemli bir tenkit ve değerlendirme Orhan Okay tarafından yapılmıştır (bkz. "İntibah ve Türk Romanının Doğuşu Adlı İnceleme Üzerine", *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine*, İstanbul, 2011, s. 133-136).

5. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, Cilt 2, İstanbul, 1987, s. 124-143. Daha sonra yayımlanan bir değerlendirme için bkz. Ahmet Ö. Evin, *Türk Romanının Kökenleri ve Gelişimi*, çev. Osman Akinhay, İstanbul, 2004, s. 81-100.

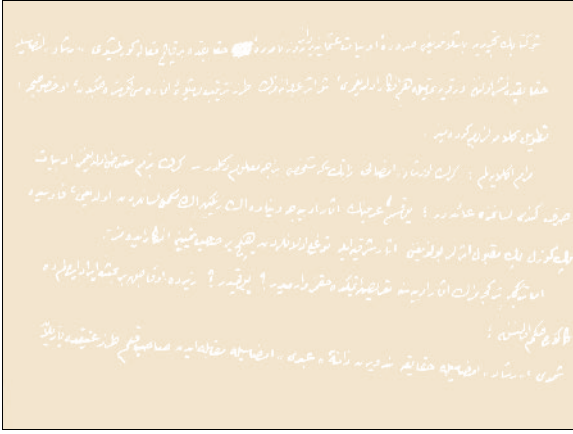
tarihten başlayarak gerek uygulanan teknik ve muhteva, gerekse devrinde ve daha sonra gördüğü ilgi etrafında edebiyat tarihçileri ve münekkitlerin birbirinden oldukça farklı değerlendirmeleri çerçevesinde mukayeseli olarak ele almıştır.¹

Gayretli ve çalışkan öğrencilerimden Bengü Vahapoğlu tarafından hazırlanan *İntibah*'ın elinizdeki baskısı, diğer baskılarla da karşılaştırılmak suretiyle, eserin aslına daha uygun olduğu anlaşılan baskısı esas alınarak titiz bir çalışma sonucu ortaya çıkmıştır. Eserin orijinal şekli ile mümkün olduğu kadar metne bağlı kalınarak günümüz Türkçesine uyarlanmış şekli iki farklı baskı olarak çalışılmıştır.

Türk romanının geçmişini öğrenmek isteyen okuyucuların Nâmık Kemal'in *İntibah*'ını da merak ve ilgiyle okuyacaklarını tahmin ediyorum.

Abdullah Uçman

1. Orhan Okay, "*İntibah* Romanı Etrafında", *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine*, İstanbul, 2011, s.116-132.

Namık Kemal'in Faik Reşad'a mektubu.

Beyim!

Hakâyık'ta edebiyatımıza dair bahis açan zatı evvelce bana bizim Reşad Bey² diye haber vermişlerdi. Sonra sen olduğun anlaşıldı. Efkârına tamamıyla iştirak ederim. "Son Pişmanlık"³ unvanlı bir hikâye yazıyorum. Mukaddimesine bu bahis zemin oluyor. Yakında basılacaktır. Görürsün. Mutlak resmini isterim. Arş ileri arş, bizimdir felah!

Kardeşin Kemal

1. "Son Pişmanlık Mukaddimesi", Namık Kemal'in Faik Reşad'a gönderdiği bir mektuptur. (Faik Reşad, *Edib-i Âzâm Kemal*, Cihan Matbaası, İstanbul, 1326, s. 10-22.) Mukaddime daha sonra Mustafa Reşad'ın çıkardığı *Şark* mecmuasında ufak tefek değişikliklerle birlikte "Kemal Bey'in Bir Makalesi" başlığıyla şu notla beraber yayımlanmıştır: "Kemal Beyefendi Hazretleri bu makaleyi vaktiyle *İntibah*'a mukaddime olmak üzere kaleme almışlarsa da her nasılsa tab olunamamış olduğundan ve böyle bir güzel eserin mahv-âbâd-ı nisyanında kalmasına ise gönül razı olmadığından mecmuamız vasıtasıyla enzâr-ı kariîne arzı tensip ederiz." (*Şark*, Cilt 1, No 5, s. 97.) Mektubun görseli, Mithat Cemal Kuntay'ın *Namık Kemal: Devrinin Olayları ve İnsanları Arasında* adlı çalışmasından alınmıştır. (Y.N.)

2. Kudüs mutasarrıfı esbak İskender Bey-zade Reşad Paşa. (Faik Reşad'ın dipnotu.)

3. Bu unvan Maarif tarafından *İntibah*'a tahvil edildiği gibi mukaddimesi de tayy olunmuştur. Sonra müsveddesi ele geçmekle zîrde istitrat suretinde aynen naklolunur. (Faik Reşad'ın dipnotu.)

Son Pişmanlık'ın Mukaddimesi

Şu kitabın tahririne başladığı sırada *Hakayık*'ta, *Ceride-i Havadis*'te birkaç makale görüldü.

“Reşad” imzasıyla *Hakayık*'ta neşrolunan varakaya tamamıyla hem-efkâr olduğumuzu şu eser-i âcizananenin tarz-ı tertip ve şive-i ifadesi göstereceğinden o hususa tatvil-i makala lüzum göremeyiz.

(Meram anlayalım: Gerek o Reşad imzalı zatın –ki şahsı bizce meçhuldür– gerek bizim muteriz olduğumuz edebiyat sırf kendi lisanımıza aittir; yoksa Arabî'nin âsâr-ı edebiyece dünyada en zengin, en mükemmel lisanlardan olduğunu ve Farişi'de pek güzel, pek makbul eserler bulunduğunu âsâr-ı Şarkiyeyle tevaggulu olanlardan hiçbir sahib-i temyiz inkâr edemez. Amma Türkçemizin âsâr-ı edibesine tariz etmekte hakkımız var mıdır yok mudur? Zirde ufacak bir bahis irat edelim de ona göre hükmolunsun.)

Şimdi, Reşad imzasıyla *Hakayık*'ta bend veren zata “Abdi” imzasıyla mukabele eden sahib-i kalem tarz-ı atikte yazılan âsârımızın müdafaasına kendinde iktidar görmüşken ona dair yazdığı makalenin baş tarafında “şu yolda istimali tasavvur olunan sükûtun derman-değî ve acze hamlolunmak ihtimali silsile-cünban-ı hamiyet ve gayret olarak” diyor. Eğer edebiyatın letafeti buysa fariğ olduk; şu on üçüncü asr-ı hikmet içinde Osmanlı zürefasına öyle zincirleme tabirlerle zincirli gayret gibi mazmunların lüzumu yok!

Yine Abdi namında olan sahib-i kalem o makalesinde tiyatroyu Şiilerin Muharrem'de icra edegeldikleri mateme teş-

bih etmiş!¹ Acaba *Hakayık*'ı mütalaa eden ashab-ı fikir bu tasavvura ne demiş olsalar gerek? Şüphe yok ki, "Bu zat ya tiyatro görmemiş ya Muharrem'de Valide Hanı'na² gitmemiş," diyecekler; çünkü tiyatro denilen timsal-i edebi matem dedikleri taklid-i Acemaneye benzemenin ba'de'l-müşahede imkânı hiç kimse için kabil olamaz.

Yine bu zat tiyatro, kendi zannı gibiyse lisan-ı Osmani'de daha güzel yapılabileceğini iddia ediyor. Eğer efendinin başka bir lisana vukufu olsaydı bu davada bulunmazdı. Lisan öyle taş kovuğundan yetişmiş incir ağaçları gibi kendi kendine kemal bulmaz. Asırlarca terbiye-i efkâra hizmet için vakf-ı vücut etmiş birçok edib-i hakîm lazımdır ki bir lisanın intizamına, zenginliğine imkân hâsıl olabilsin.

Arabi, dünyada en müntahap bir lisanıdır. Fakat o lisanın ehlerinden şimdi dünyada mevcut olan insan adedince allameler, fazıllar, hakîmler, müellifler, şairler, edipler, hatipler zuhur etmiş ve bahusus en kısa bir suresi fesahat ve belagatte kıyamete kadar sihr-âferinân-ı cihanı icâza kâfi olan Kur'anı Kerim gibi bir teyid-i ilahiye mazhar³ olmuş.

Farisi milel-i mütemeddineye kendini beğendiriyor. Lakin onda *Şehname*'ler var, *Hamse*'ler var, *Mesnevi*'ler⁴ var, Nâsir-i Tûsi gibi, Sadi gibi, Feyzi-i Hindî gibi, Câmî⁵ gibi hükemanın, urefanın, üdebanın, zürefanın âsârı var.

1. Şiilerin, Kerbela olayının acılarını anmak ve anlamak için hicri takvimin ilk ayı olan Muharrem'de tuttukları matem. (Y.N.)

2. 17. yüzyılda Kösem Sultan tarafından yaptırılan, Mahmutpaşa Çakmakçılar Yokuşu'nda bulunan İstanbul'un en büyük hanlarından biri. Bir dönem İranlı tüccarlara ev sahipliği yapmış hanın içinde Valide Han İranlılar Mescidi bulunmaktadır. İranlı tüccarlar tarafından kullanılan hanın avlusunda Hasan ve Hüseyin için anma törenleri yapılırdı. (Y.N.)

3. Kelime, *Şark* gazetesinde "mazhar" şeklinde yazılmıştır. Faik Reşad'ın kitabında kelimenin yazımında bir baskı hatası söz konusu olabilir. (Y.N.)

4. İranlı şair Firdevsi'nin *Şehname*'si, Genceli Nizami'nin *Hamse*'si ve Mevlana'nın *Mesnevi*'si kastedilmektedir. (Y.N.)

5. Nasirüddin Tûsi (1201-1274): İranlı İslam filozofu; Şeyh Sadi-i Şirazi (1193-1292): Şiraz doğumlu İranlı şair ve İslam bilgini. *Gülüstan* ve *Bostan* en ünlü eserleridir; Feyzi-i Hindî (?-1595): Hindistan'da doğmuş İranlı şair ve düşünür; Molla Câmî (1414-1492): İranlı şair ve düşünür. *Leylâ vü Mecnun*, *Yusuf u Züleyha*, *Baharistan*, *Nefahâtü'l-üns* Divan edebiyatı şairlerini etkilemiş en ünlü eserleridir. (Y.N.)

Biz bunlardan neye malikiz ki temeddünle meşhur olan Avrupalılardan edebiyatta daha güzel eserler meydana getirmeye muktedir olalım?

O Abdi imzalı zat her kimse oynanması ve hiç olmazsa dinlenmesi kabil olmak şartıyla yani içinde olan kelimelerinin umumunu oynayanların, dinleyenlerin anlayacağı surette manzum ve hatta mensur iki perdeli bir tiyatro meydana getirsinler. O zaman kendilerini muterizleri bulunan Reşad Bey'in yahut efendinin değil, benim değil, umumen Osmanlı ashab-ı kaleminin üstad-ı hüneri, lisanımızın mucid-i edebi olan birkaç zat idadına ithal etmek vezaifimizden addolunur. Yoksa öyle hamiyet ve gayrette zencir tasavvur edenlere, tiyatroyu Muharrem matemine teşbih eyleyenlere, diğer bir bende ilmin intişarını fesad-ı âleme bais göstermeye çalışanlara göre kalemini "lisan-ı mu'ciz-beyân-ı hâme" terhib-i Acemane ve ace-miyanesiyle tavsif etmek üdeba beyninde –hangi manasıyla olursa olsun– makbul olacak hallerden değildir zannedirim.

(Bir istitrat daha yapmaya mecbur olduk. Bahsettiğim edebiyat-ı Arap, Şarkça asr-ı cahiliyetten¹ Mutâsım-ı Abbasi² zamanına ve Garpça, Endülüs'ün inkırazı vaktine kadar yazılan şeylerden ibarettir, yoksa şimdi Mısır'da, Tunus'ta, ötede beride söylenen birtakım kasideler filanlar bihakkın Arap edebiyatından madut olamaz. Benim bahsettiğim âsâr-ı celile mesela Mütenebbi'nin³

*Levlel meşakkatü sâdennâsü küllühümü
Elcûdü yüfkrü vel ikdâmü kattâlü⁴*

Yahut Ebu'l-Alâ'nın⁵

1. Arapların İslamdan önceki dönemine verilen isim. (Y.N.)
2. 833-844 yılları arasında hüküm sürmüş Abbasi halifesi. (Y.N.)
3. (915-955) Bağdat doğumlu Arap şair. Arap şiirinin en önemli isimlerinden kabul edilir. (Y.N.)
4. (Ar.) Eğer meşakkatli olmasaydı insanların hepsi efendi olurdu / Cömertlik fakirleştirir, atılganlık ölümdür. (Y.N.)
5. Ebu'l-Alâ El-Maarrı (979-1058): Kötümserliği ve karamsarlığıyla meşhur ünlü Arap şair ve düşünür. Yetmiş dolayında eser bırakmıştır. (Y.N.)

Velev bâne addi mâ teessesefe menkûbi
Velev mâte zendî mâ begethül enâmîlû¹

beyitleri gibi âlimane, âlicenabane ve hakîmane sözlerdir, şimdiki dalkavuk müdaheneleri değil.)²

Gazetelerde bu mübahase üzerine bir varaka daha görüldü ki güya iki tarafın reyini tevfiğe çalışır da ahlakımızın tehzibini *Ahlak-ı Alâî³* ve *Makamat-ı Harîrî⁴* yolunda birtakım kitapların teksir ve tercümesine talik ettikten sonra şimdi yazılan hikâyattan ahlak-ı milliyece bir hizmet husulü memul olmadığını söyler. Halbuki *Ahlak-ı Alâî* kadar ciddi bir kitabı –velev ne kadar lisan-ı avamda yazılmış olursa olsun– okuyup ondan istifade etmek zaten terbiye görmüş âdemlerin kârıdır.

Makamat-ı Harîrî ise bilakis ahlakı ifsat eder. (Ebu Zeyd Sürûcî'nin kadı huzurunda zevcesiyle geçen muhaveresi okunsun.)

Bu zat varakasında, “Zamanımızda yazılan hikâyeler mi ahlaka hizmet edecek?” diye soruyor.

Evet, onlar hizmet edecek! İnsan öyle kuru kuruya mevi-ze dinlemeye kani olmuyor, eğlenerek istifade etmek istiyor. Ne yapalım? Tabiat-ı âlemi değiştirmek elimizden gelir mi?

İtikad-ı âcizaneme kalırsa hikâye hakikaten insanlar arasında nail olduğu itibara layıktır. İnsan eğlencesinde de fayda görececek birtakım nasayih bulursa zarar mı etmiş olur?

1. (Ar.) Pazum ayrılса omzum parçalanmaz / Bileğim ölse parmak uçlarım ağ-lamaz. (Y.N.)

2. Kemal Bey, ekser âsârını “istiktab” tarikiyle, yani söyleyip yazdırmak suretiyle vücuda getirir, yazılanları da tashih için bir daha okumazdı. Mukaddimeyi de o suretle yazdırıp halbuki yazan âdem, Arabî'ye, Fari'si'ye aşına olmadıktan başka yazısı da okunmaktan müberra olmakla merhumun burada, Arap ve Acem meşahir-i şuarasından bazılarının, misal olarak irat eylediği ebyatından fakat bu iki beyit okunabilmiş ve diğerleri maatteessüf terk edilmiştir (Faik Reşad'ın dipnotu).

3. Kınalızade Ali Çelebi'nin (1511-1571) Suriye Beylerbeyi Ali Paşa'ya ithafen 1564 yılında kaleme aldığı yapıttır. Türkçe yazılmış ilk ahlak kitabıdır. (Y.N.)

4. Arap şairlerinden Harîrî'nin (1054-1122) yazdığı ve Haris b. Hemmâm ağ-zından Ebu Zeyd es Serûcî'nin başına gelenleri anlatan elli hikâyeden oluşan bir kitaptır. (Y.N.)

*Ahlak-ı Alâî'*den terbiye görmek hapiste ıslah-ı nefis etmeye, *Télémaque*¹ gibi hikâyattan bir şey istifade etmekse bir muntazam bahçede ders okumaya benzer. Mahpeslerde, zindanlarda kaç kişi ıslah-ı nefis edebiliyor? Muntazam bahçeli mekteplerden ne kadar erbab-ı danış çıkıyor?

*Ahlak-ı Alâî'*yi milletimize edebiyatça numune-i ibret addeden zatın tabiatını bilemem fakat ben o kitabı –havi olduğu birçok efkâr-ı hikemiyeyi takdirle beraber– mütalaa etmekte[n] ise mütalaası için lazım olan vakit kadar mahpeste kalmayı tercih ederim. Bildiğim ashab-ı kalemin hangisine sordumsa onlar da bu reyimi tasvip ettiler.

İşte eğlenceyi dahi bir medar-ı istifade etmek mütalaaasına mebnidir ki Hintliler, İbraniler, Yunaniler, Romalılar, Araplar, Acemler, Avrupalılar daima hakimane nasihatleri şathiyat kabildinden birtakım hikâyeler içinde setreder.

Hatta Hint'ten Garp'a geçmiş bir hikâyedir ki: "Hakikat" bir kız imiş fakat çıplak gezermiş, nereye gittiyse kabul etmemişler, nihayet bir kuyuda saklanmaya mecbur olmuş. "Hikâye" ise dişleri dökülmüş, suratı buruşmuş, elleri çolak, ayakları paytak, beli kambur, ağzı kokar, burnu akar bir kocakarıymış. Lakin yüzünü düzgünler, eğreti dişler, vücudunu gayet zinetli libaslarla tezyin ettiğinden daima görenlerin makbulü olmuş. Akabet, Hakikat'e bir gün kuyuda rast gelmiş, kendi elbise ve saire tezyinatını vermiş. Ondan sonra Hakikat gittiği yerde kabul olunmaya başlamış.

Elimizde *Hümayunname*² var, *Fâkihatü'l-Hulefâ*³ var, *Elfü'l-*

1. Yusuf Kâmil Paşa'nın (1808-1876), Fénelon'dan özetleyerek çevirdiği *Telemak* (1859), edebiyatımızda görülen roman biçimindeki ilk eserdir. Çevirmeni söz konusu kitabı bir roman değil de, "aslı hikmet olan bir ahlak kitabı" olarak görmektedir. Eser, o çağda çok beğenilmiş ve uzun yıllar okullarda örnek inşa kitabı olarak okutulmuştur. (Konuyla ilgili bkz. Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, (yay. haz. Handan İnci), Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s. 23.) (Y.N.)

2. *Kelile ve Dimne* adlı ahlaki ve didaktik Hint masallarının Türkçe çevirisi. 16. yüzyılda Ali Vasi Çelebi tarafından I. Süleyman'a sunulmuştur. (Y.N.)

3. İbn-i Arabşah'ın *Fakihatü'l-hülefâ* ve *Mufâkahâtü'z-zürefâ* adında ahlaka dair yapıtıdır. (Y.N.)

*Leyl ve'l-Leyle*¹ var, *Gülîstan* var, *Bostan*² da var, *Hadîka-i Senâî*³ var, Yahya'nın *Mihr ü Hümâ'sı*⁴ var, Fuzulî'nin *Leylâ vü Mecnun*'u var, Galib'in *Hüsn ü Aşk*'ı var; hasılı var, var. Bunlardan ne zarar gördük ki tehzib-i ahlak için *Alâî*'yi, *Makamat*'ı filanı okumaya icbar-ı nefis edelim? Şeyh Galib merhum ne güzel demiş:

Nush ise eğer budur mezâkı
Dünya fâni, ahiret bâkî
Olsa ne kadar harâb ü mağşûş
Yoktur bunu bir işitmedik gûş

Edebiyat-ı Osmaniye'nin böyle istişhada layık âsârı da var fakat nadirdir.

Ayetle, hikmetle müspet olduğu üzere mükevvenat, ezvac olarak yaratıldığından tabiat-ı âlem fitraten muhabbetle mecbuldür. Binaenaleyh insanın aşka meyli her şeyden ziyade görülür. Bu sebepten dolayı hikâyelerin, tiyatroların havi olduğu hisse-i hikmeti ekseriyet üzere aşka dair birçok kıssa içinde setrederler. Onun için biz de şu eser-i âcizanenin havi olduğu bîkr-i hayali bir hikâyeye-i muhayyeyleyle yaşamaklamak istedik.

Bundan başka hikâyeye yazmakta bir vazife daha vardır. O da yalnız muhatabı ıslah etmek ve eğlendirmek için münasebetli münasebetsiz, akla ağza ne gelirse söylemek tarz-ı kudemape-sandesini terk ile tabiat-ı beşeriyenin tahliline çalışmaktır.

Vicdan-ı beşerdeki serairi kalbin en gizli köşelerine nazar taalluk etmedikçe bulmak muhaldir. Serair-i kalbiye bilinmedikçe bir âdeme söylenen sözleri teessür ettirmekse bütün bütün adîmü'l-ihtimaldir. Çünkü fikir her ne tasavvur ederse bir kere zihnindeki mahfuzat ve gönlündeki teessürata tatbik eder. Benzerse kabul eyler, benzemezse etmez. Bir-iki asırdan beri hususıyla zamanımızda Avrupalılar ahval-i kalbiyeyi teş-

1. *Elf Leyle ve Leyle* diye de bilinen eser *Binbir Gece Masalları*'dır. (Y.N.)
2. *Gülîstan* ve *Bostan*, Şeyh Sadi-i Şirazi'nin ünlü eserleridir. (Y.N.)
3. İranlı meşhur Senâî'nin *Hadikatü'l-Hakika* diye de bilinen tasavvufa dair on bin beyitlik mesnevisi. (Y.N.)
4. Sözü edilen Yahya, Taşlıcalı Yahya (ö. 1582) olmalı ama onun böyle bir eseri bulunmamaktadır. Namık Kemal'in eserin yahut şairin adını karıştırmış olması muhtemeldir. (Y.N.)

rih etmekte bir maharet-i fevkalade izhar ederek gerek tiyatro ve gerek hikâyeyi edebiyatın en büyük kısımları idadına ithal ettiler. Hatta Fransız lisanında hikâyeye “roman” derler. Edebiyatın ise vüsat-i hayal ve garabet-i tasavvur cihetini haiz olan âsâra “romantik” tabir olunur ki Shakespeare gibi, Walter Scott gibi, Schiller gibi, Lord Byron gibi, Victor Hugo gibi, Alfred de Musset gibi her kitapları iki-üç yılda bir kere iki-üç yüz bin nüsha basılmakta olan eazım-ı üdebanın kendi lisanlarınca ihtira ettikleri, ilerlettikleri tarz-ı hastır.

Kuvve-i hayal Şark'ta bittabi Garp'a galip olduğundan ve Avrupalılar –her fende olduğu gibi– edebiyatta dahi Hint'in, Yunan'ın, Arap'ın, Acem'in mukallidi bulunduğundan bu tarz-ı hasın mevcudu olmak şerefi dahi bizim ecdadımıza kalır. Şu kadar var ki Avrupalılar taklit ederken bir şeyin hakikaten taklide şayan olan yerlerini ediyorlar. İşte o kabilden olarak kendilerine bir numune-i edeb bulmak için Arap'ın, Acem'in ve sair elsine-i kadimenin âsâr-ı muteberesini tercüme etmişler. Mantık ve adaba mutabık gördükleri yerlerini misal-i imtisal etmişler, içlerinde akıldan hariç mübalağa, hiçbir şeye benzemez teşbih görmüşlerse ona ittiba etmemişler. Cinas-ı lafzi¹ gibi zevzeklikleri de makbul tutmamışlar. Ona binaen biz daima Avrupa lisanlarının edebiyatça gerek intihap ettikleri kavaid-i külliyyeye gerek ihtiyar eyledikleri tarz-ı taklide tabi olmak mecburiyetindeyiz. Çünkü gerek o kavaid-i külliye gerek o tarz-ı taklit Avrupa'nın evham-ı heveskâranesinden çıkma birtakım hayalât değil sırf hakikat ve tamamıyla sevk-i tabiattır. Onlar nasıl Arap'ın,

*Ve hamrâu kable'l-mezci safrâu ba'dehu
Rannet beyne sevbi nercisun ve şakâyıku
Haket vecnetu'l-ma'şûki ceyrafen fe sallatü
'Aleyna mizâcen fektesebet levne 'âşûkin²*

1. Rezaizade Mahmut Ekrem, *Tâlim-i Edebiyat*'ında cinası klasik sınıflandırmadan farklı olarak temelde manevi ve lafzi olmak üzere ikiye ayırır. Kelime oyunlarına dayalı bir cinas türüdür. Doğu edebiyatlarında çok kabul görmüştür. Eski anlayış genellikle cinas-ı lafzi'ye yoğunlaştığı için de edebiyatımızın yenileşme döneminde bu cinas türüne karşı olumsuz bir bakış gelişmiştir. (Y.N.)

2. (Ar.) (Şarap) karıştırılmadan önce kırmızı, karıştırıldıktan sonra sarıdır, elbisenin arasındaki nergis ve şakayık şarkı söyleyip sevgilinin yanağını anlattı. Sonra ona bir karışım ilave ettiler ve âşğın rengine büründü. (Y.N.)

veya Acem'in

*Dihkân berây-ı nesc-i kefen penbe kâşte
Miskîn peder zi-zâden-i ferzend kâmrân¹*

yollu tasavvurat-ı şairane ve hakîmanesini şevk ve hazla kabul ederek lisanlarında bu türlü şeylerin tercüme ve taklidiyle bir vüsat-i efkâr ve kuvve-i tahayyül hâsıl etmişlerse biz dahi onların tercümeleri mesela Ekrem Bey gibi bazı üdebamızın neşriyatında görülen birtakım âsâr-ı nefiselerine taklit eder ve Şark ve Garp'ın fikr-i kemal ve bîkr-i hayalini izdivaç ettirmeye çalışırız.

Mesleğimizin istikametini göstermeyeyse meşhut olan rağbet-i umumiye kifayet eder.

"Huz mâ safâ da' mâ keder."²

1. (Fars.) Çiftçi kefen kumaşı elde etmek için pamuk dikmiş / Miskin baba ise oğlunun doğumundan mutlu. (Y.N.)

2. (Ar.) Güzeli al, güzel olmayanı at. (Y.N.)

INTIBAH

Gel ey fasl-ı bahârân mâye-i ârâm u hâbımsın
Enîs-i hâtırım, kâm-ı dil-i pür-ıstrâbımsın

Bahar eyyamı bu köhne cihanın subh-ı safa-yı nevcivanisidir. Bahar erişince toprağın her tarafı serâpâ taravet kesilerek “Yuhiyî'l-arza ba'de mevtihâ”¹ sırrı aşikâr olur. O kuru kuru ağaçlar –mahşere tesadüf etmiş izâm gibi– yeniden can bulmaya başlar. Bir halde ki, taravetlerine dikkat olursa nazar-ı ibretle vücutlarına sereyan eden hayatı görmek kabildir. Bir halde ki, en ednasındaki neşvünemaya bakılsa âlemin her zerresinde bir ruh tecelli ediyor zannolunur. Bir halde ki, sahranın her tarafına tecessüm etmiş zevk-i ruhani, belki ruh bulmuş safa-yı cismani denilse mübalağa edilmemiş olur.

Nevbaharın en büyük bir bediası, mebzuliyet ve melufiyet cihetleriyle gayet hakir gördüğümüz çemenlerdir. Dünyada elvanın hadd-i itidali olan yeşilden tatlı renk mi olur? Bahar mevsimindeyse güya ki ruy-ı arzın her zerresi yeşillenir.

(Hatta kendini insan zanneden ve hakikat aranılırsa

1. Rum Suresi (30/19): “Yeryüzünü ölümün ardından o canlandırıyor.” (Y.N.)

nebattan farkları bi'l-ihitiyâr tahvil-i makama iktidardan ibaret olan birtakım beylerimiz de ötede beride rast geldikleri hanımlarla yeşillenmeye çalışır.)

Hele bir kere çemenler açıklı koyulu renkleriyle toprağı ihata etmeye; bir kere ebr-i baharın initağı çemenzar üzerinde mevceler, hareler teşkil eylemeye; bir kere sahranın ötesinde berisinde yığın yığın beyaz çiçekler açılmaya başlar mı! Bir kere derya hafif hafif dalgalanmaya; bir kere nesim-i aheste-revana, güzariyla sath-ı mâda bir cebin-i sâfa nazireler yaparcasına çinler göstermeye; bir kere ufak ufak mevceler, habablar¹ rüzgârın önüne düşerek bir yere toplanmış semen, etrafa dökülmüş yasemen döküntülerinden nişan vermeye yüz tutar mı! Sahraları, safasından harekete mecali kalmamış derya; deryaları, şevkinden ihtizaza gelmiş sahra kıyas edersin. Güller görüldükçe zannolunur ki birçok nevreste nihâl-i cemal, ağıyar nazarından kaçarak ağaç gölgelerine, yaprak aralarına saklanmış; ara sıra rüzgârı muvafık buldukça hicab-ı ihtifalarından çıkarlar, birbiriyle dudak dudağa gelirler, rüzgâr muhalefete başlayınca yine inziyaya çekilirler, birbirlerine mütehassirane arz-ı iştiyak ederek hafif hafif gülüşürler.

(Sebebi, hayalat-ı Şarkiyeyle kesret-i itilaf mıdır nedir? Ben gülden bahsettikçe bülbülü bir türlü unutamam. Vakıa güle âşık olmadığını bilirim. Fakat biçare kuşun tavr-ı sevdavisine bakılırsa o ufacık gönlünde ne büyük bir muhabbet eseri hiss olunur. O muhabbet de varsa kendi hürriyetinedir ki tutulup da kafese hapsedilince nağmekârlık etmesi şöyle dursun ekseri yaşaması bile kabil olamıyor.) Lalelere bakıldıkça kıyas edilir ki gecedен çemenzârda bir meclis-i işret tertip olunmuş da

1. Eski harfli metinde "ahbablar" yazmaktadır. (Y.N.)

sermestane uykuya varan ashab-ı meclisin her biri şarapla dolu kadehini bir köşeye bırakmış. Kadehlerin kimi havaya veya zemine mail bir vaz'da duruyor, kimi henüz yerleşememiş; kâh eğriliyor kâh doğruluyor.

Baharın her mahsulünü, her sefasını, her halini bir teşbihle tasvir etmek benim değil, gökyüzünü ham eriğe, küre-i zemini kızıl yumurtaya benzeten ashab-ı hayalin dahi pek kolaylıkla muktedir olabileceği şeylerden değildir.

Mamafih bedayi-i baharın yalnız çemeniyle, gülüyle, lalesiyle iktifa edemeyeceğim!

Acaba az rüzgârlı, hafif bulutlu bir havada bir bahar çemenistanına ziya aksedince hâsıl ettiği hale hiç dikkat edilmiş midir? Bir taraftan rüzgârın tahriki, bir taraftan bulutların sâyesi çemenzarı her mevci bir başka şekle girmiş bir yeşil hareye benzetmez mi? Ekser sahralarda görüldüğü gibi, çemenler öbek öbek her renkte, her şekilde çiçeklerle müzeyyen olurlar da güneşin pertevi üzerlerinde temevvüce başlarsa ruy-ı arza tavus tüyünden halı “kaliçe”ler¹ döşenmiş zannolunmaz mı? Hurşid-i nevbahar feyzini yalnız zemine hasretmez. Sabah akşam eflakı da nura gark eder, renge boğar. Baharın küre-i nesimiye verdiği letafetten midir nedir, o fasılda gökyüzünün letaif-i elvanı olsa olsa güneş çehrelî, şafak yanaklı, ziya saçlı bir dilberin mai gözlerinde görülebilir.

Baharda havanın feyziyle bulutlara gelen hiffetten midir nedir, o zamanın fecrindeki, şafağındaki safa da sair vakitlerin tulûuna, gurubuna benzemez. Ziyanın hâsıl ettiği renkler bir derece parlak, bir derece revnaklı görünür ki âfâka binlerce alâmisema yığılmış kıyas olunur.

Güya ki felek baharın zemine verdiği hüsne gıpta

1. Yazar, Arap harfleriyle yazılan “halı”nın aynı harflerle yazılan “hal” ile karışmaması için yine “halı” anlamına gelen Farsça “kaliçe”yi de eklemiştir. (Y.N.)

eder de ufukta bahçelerimize nazire yapmaya kalkışır: Güneş ya tulü veya gurub edip de saba temevvüce başladığı gibi bulutlar parelenir. Kimi kızarır, kimi açılmış gül gibi katmer katmer olur. Kimi yeşillenir, yaprak şeklini bağlar. Kimi ağarır, zambak gibi açık saçık salınmaya başlar. Kimi morarır, sümbül gibi kandil kandil öteye beriye dağılır. Nazar ebad-ı namütenahi içinde kendini kaybetmeye başlayıp da kuvâya hayal galebe edince âdem, sema deryanın veya derya semanın âyinesi olmuş, bağlardaki çiçekler semaya veya ufuktaki bulutlar deryaya aksetmiş, hâsılı yerle gök birleşmiş kıyas etmemek kabil değildir.

Baharımızın mehtabını da unutmayalım. Eğer hilalse ekseriyet üzere etrafına bedir büyüklüğünde, bedir şeklinde, bedir letafetinde bir hale bağlar ki hani, “Kamer bir mahluktur. Bazı sehhareler yere indirirler de sütünü sağlarlar,” itikadında bulunanlar yok mu? Onlardan biri bu hilal ve haleyı görünce o sütü sağılan mahlukun hamile (hâmil)¹ olduğuna zâhib olsa revadır.

Eğer bedirse etrafına bir sarı hale dağıtır ki bizim gibi mehtabın da bir âlem olduğunu bilenler dahi felekte ak benizli bir kız pencereden aşağı sarkmış, sırma saçlarını çehresinin etrafına dağıtmış, zeminin ârâyiş-i rengârengini temaşa ediyor zanneylese tâyib olunmaz.

Mehtabın baharda deryaya aksini seyretmelidir ki serv-i sîmînin letafetinde olan kemali anlamak mümkün olabilsin. Havalalar berrak, sular saf, serv-i sîmînse güya ki nurdan dökülmüş bir peri kızı gibi anadan doğma çıplak suya girer, şinaverliğe başlar. Vücuduna dokunan her kat

1. Mustafa Nihat Özön, Namık Kemal'in “hamile” kelimesini yanlış sayan belagatçilerin hücumuna uğramamak için kelimenin aslını parantez içinde “hâmil” olarak verdiğini söyler. (Namık Kemal, *İntibah – Sergüzeşt-i Ali Bey*, [yay. haz. Mustafa Nihat Özön], Akba Kitabevi, Ankara, s.12). (Y.N.)

Biz daima Avrupa lisanlarının edebiyatçı gerek intihap ettikleri kavaid-i külliyyeye gerek ihtiyar eyledikleri tarz-ı taklide tâbi olmak mecburiyetindeyiz. Çünkü gerek o kavaid-i külliye gerek o tarz-ı taklit Avrupa'nın evham-ı heveskâranesinden çıkma birtakım hayalât değil sırf hakikat ve tamamıyla sevk-i tabiattır.

Namık Kemal

İntibah genel olarak aşk ve kıskançlık temaları etrafında kurgulanmış psikolojik ve kısmen sosyal muhtevalı bir eser olarak tanımlanır. Bu ve buna benzer konular Türk edebiyatında daha önceki dönemlerde mesneviler ile halk hikâyelerinde de işlenmiştir. Ancak Namık Kemal, savunduğu "edebiyat-ı sahiha" adına, tahtil ve tasvirleriyle mümkün olduğunca eskilerden ayrılmaya gayret etmiş, söz konusu bir kısım duyguları eskilerin aksine hayali olarak değil beşerî ve gerçekçi planda ele almaya çalışmıştır.

Abdullah Uçman

Edebiyatımızın ilklerinden İntibah'ı, Namık Kemal'in romana sunuş olarak yazdığı ama yayımlatmadığı "Son Pişmanlık"ın Mukaddimesi" yazısıyla birlikte, orijinal metniyle sunuyoruz.

#edebiyatımızımızınmirası #tanzimat #ilkromanlar #çamlıca #aşk #saplantı

 can

 canyayinlari.com | f | | | canyayinlari

roman

ISBN 978-975-07-9436-0

9 789750 749360